

владали. Велики жупан имао је додуше неку важност, али није свакад и фактичну силу имао. А с друге стране ни спољна принудна сила није успевала. Византија је за то била сувише слаба; папа није другим средствима располагао до својим легатима и саборским одлукама, којима је анатемисао; Бугари су тек на измаку 9-ог века примили хришћанство, а Угарска, која се доцније истиче као силни чувар католицизма још није постојала.

У таким околностима беше сасвим природно, да хришћанство с једне стране није много напредовало, а с друге, да се ово, ма и ограничено ширење, без принуде и отпора збило.

Не да се порећи, да је појава словенских апостола утицала на ширење хришћанства. Срби се нису противили новој вери али се нису баш много за њу заузимали. Разуме се, да су они, који се склонили да приме нову веру, радије је примали онда, кад им је њиховим језиком а не туђим проповедана. Међутим незнабоштво није одмах престало, чим се српски језик у служби божјој одомаћио. Без сумње је, за оно неколико десетина 11-ог века, кад је српска земља, као византијска провинција, непосредно под управом грчких намесника била, много више учињено за ширење хришћанства, него што су дотле учинили покушаји латинских, грчких па и словенских свештеника, јер су јамачно они намесници своју власт употребили на то, да српски народ ма и силом у хришћанство преобрате.

Колико је пак, поред словенског језика, утицала Византија на ширење хришћанства, — иако је Србија више привидно но фактично од ње зависила — најјасније се види из ове околности. Хрвати, најближи сродници Срба, покорише се Риму. На српској земљи поникле епископије биле су испрва под спљетским, а доцније под барским архиепископом, који је владичански огртач (pallium) од папе примио. И ако су дакле све те побуде, бар у религиозном обзиру, Србе западу привлачиле, то ипак су они, ван Босне и јужно-западних крајева, били у 12-ом веку махом православне вере, мада им је првашњи језик источне цркве тако исто био стран као и онај римске цркве. Овај резултат може се дакле искључиво приписати само грчком утицају.

По томе дух партикуларизма, што се у племенском строју појављује, налазимо не само на пољу политичног него и на пољу црквеног развитка.

Српско свештенство, које је народни језик у цркви одржало, само је у начелу признавало ауторитет папиних епископа, који су само у приморским градовима становали. Српско је свештенство у овом периоду било управо независно, како споља, тако и у своме кругу. По једноме извору средњег века свака је жупанија имала свога независног епископа (или првосвештеника), а и то се збило, да је како западна тако и источна црква огласила за свеца подгоричког кнеза Владимира; прва због његове ревности према римском католицизму, а друга зарад његове ревности према поукама источне цркве; а то је јасан знак, да су Рим и Византија подједнако Србе као своје верне сматрали. Така расулоост црквене власти, и што не бејаше снажне централне управе, у нечем је допринела, те се незнабоштво за дуго није могло коначно искоренити, и да се богомилска јерес на далеко рашири, на име у Босни, где је под именом патаренства или катаренства још вековима владала.

У 12-ом веку налазимо дакле у српским земљама још неразбистрене одношаје у црквеном обзиру. Истина да се хришћанство већ дубоко укоренило, али је поцепано било између Рима и Византије.